

МОНІТОРИНГ ЕНДЕМІЧНИХ ГРИЗУНІВ НА ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «КІНБУРНЬСЬКА КОСА» ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Козловський Ю. І.

Регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»

Серед рідкісних видів ссавців, що мешкають на території РЛП «Кінбурнська коса», є два ендеміки нижньодніпровських пісків, котрі й обрані нами як об'єкти моніторингу. Тим паче, що вони відносно легко обліковуються за слідами життєдіяльності. Це сліпак піщаний (*Spalax arenarius* Reshetnik, 1939) та кандибка пустельний (*Stylodipus telum* Lichtenstein, 1823), представлений на Нижньодніпровській піщаній арені ендемічним підвидом – *S. t. Falzfeini* Brauner, 1913. Обидва види занесені до Червоної книги України (2009).

Методика моніторингу

Для моніторингу кандибки та сліпака в межах РЛП закладено дві постійні пробні площі (ППП) в біотопах, які є придатними для проживання обох видів.

Розрахунок середньої щільності населення сліпака піщаного здійснюється за формулою: $N = 100^2 \cdot n / zlh$, де P – щільність населення сліпака піщаного (ос./га); 100^2 – коефіцієнт переводу метрів у гектари, n – кількість нарахованих свіжих (за добу) викидів, l (м) – довжина маршруту, h (м) – ширина облікової смуги, z – кількість викидів, що припадають на одну особину за добу для даного місяця. При цьому враховувалися дані про сезонні зміни риючої активності сліпака піщаного (Селюніна, 2008 в).

Розрахунок щільності населення кандибки пустельного здійснюється за формулою: $P = 100^2 n / zlh$, де P – щільність населення (ос./га); 100^2 – коефіцієнт переводу метрів у гектари; n – кількість облікованих нір, l (м) – довжина маршруту, h (м) – ширина облікової смуги, z – кількість нір, що приходяться на одну особину (Селюніна, 2008 а). При цьому враховували, що на одну особину припадає 5–7 кормових нір (Гизенко, 1985), тому для розрахунків брали середній показник $z = 6$. Такий самий коефіцієнт використовували і інші дослідники (Довідник..., 2008; Tytar, Hammer, 2003). З.В. Селюніна (2008 а) наводить розрахунки при $z = 3$.

Крім обліку сліпака та кандибки на ППП, проводиться робота по виявленню та картуванню місць їх мешкання на території парку. Місця, з проявами риючої діяльності цих видів (нірки, викиди), фіксуються за допомогою навігаційного приладу Garmin GPS 72. Коорди-

нати знахідок наведено в таблицях «Літопису природи» парку. З часом вони стануть основою для укладання детальної карти поширення цих гризунів.

Результати та їх обговорення

За даними обліків в 2009-2010 рр. на ППП, чисельність сліпака піщаного в оптимальних місцях проживання становить 3,0–6,6 ос. на га.

В Червоній книзі України (2009) наводиться показник 1 ос. на га для подібних біотопів Чорноморського біосферного заповідника, а середня щільність для всього ареалу розселення сліпака становить 0,3 ос. на га. Таким чином, в оптимальних умовах на території Кінбурнського півострову, показники щільності населення сліпака піщаного значно перевищують наведені в Червоній книзі України (2009).

Показники щільності мешкання кандибки пустельного значно різняться, від 0,13 до 7,2 ос. на га. (Довідник..., 2008; Tutar, Hammer, 2003; Селюніна, 2008 б; Козловський, 2010).

Зауважимо, що отримані нами дані (Козловський, 2010; дані 2010 р.) близькі до результатів обліків В. М. Титара та М. Хаммера (Довідник..., 2008; Tutar, Hammer, 2003) та корелюють із даними, отриманими для пасовищ, прилеглих до Чорноморського біосферного заповідника, згідно з якими, максимум щільності (2,8 ос. на га) спостерігався до 2001 р., на який припадає скорочення випасання худоби і заростання пасовищ (Селюніна, 2008 а). В той же час, наші дані на порядок відрізняються (в сторону збільшення) від результатів, отриманих З. В. Селюніною (2008 б) для території РЛП. Така розбіжність, на нашу думку, викликана тим, що нами обліки проводилися в типових місцях проживання виду і на невеликих площах.

Таким чином, щільність населення кандибки на окремих ділянках (до 2 га) на території РЛП «Кінбурнська коса» сягає 1,24–7,2 ос. на га, що перевищує показники (0,2–2,8 ос. на га), наведені в Червоній книзі України. Зауважимо, що при зростанні площі ділянки на якій проводиться облік, зменшується і щільність населення цього виду.

Питання охорони

Наші дослідження показують, що в межах Кінбурнського півострову існують біотопи, оптимальні для існування сліпака піщаного та кандибки пустельного. Таким чином, територія РЛП «Кінбурнська коса», поряд з Чорноморським біосферним заповідником, відіграє важливу роль у збереженні популяцій цих рідкісних ендемічних ссавців.

Головною загрозою для них, на нашу думку, є руйнування біотопів, придатних для існування, внаслідок господарської діяльності людини, насамперед насадження сосни та забудови території. В той же час,

традиційне господарювання місцевого населення, зокрема помірний випас худоби та заготівля сіна, є для них не критичними і навіть оптимізують умови для існування.

Література

1. Гизенко А. И. О численности песчаного слепиша и емуранчика на Украине // Вестн. зоол. – 1985. – С. 84–85.
2. Довідник найцінніших природних територій Кінбурнського півострова в межах Миколаївської області / Під ред. Г. В. Коломієць, Я. І. Мовчана, Т. І. Котенко. – К.: Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, 2008. – 96 с.
3. Козловський Ю. І. Результати моніторингу ендемічних видів гризунів на території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» // Проблеми вивчення й охорони тваринного світу у природних і антропогенних екосистемах. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю з часу опублікування регіонального зведення «Животный мир Советской Буковины» (м. Чернівці, 13 листопада 2009 р.). – Чернівці: ДрукАрт, 2010. – С. 178–180.
4. Селюніна З.В. Влияние интенсивности природопользования на состояние популяций тушканчиков на юге Украины // Раритетна теріофауна та її охорона / під редакцією І.В. Загороднюка. – Луганськ, 2008 а. – С. 239–242 (праці Теріологічної школи, вип. 9).
5. Селюніна З. В. Ємуранчик звичайний, *Scirtopoda (=Stylodipus) telum* Lichtenstein, на півдні України // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008 б. – С. 334–337.
6. Селюніна З. В. Сучасна чисельність сліпака піщаного // Знахідки тварин Червоної книги України. – Київ, 2008 в. – С. 338–340.
7. Червона книга України. Тваринний світ. – За ред. Акімова І. А. – Київ: «Глобалконсалтинг», 2009. – 600 с.
8. Tutar V., Hammer M. Estimation of Falzfein's thick-tailed three-toed jerboa densities in the Kinburnskaya Kosa Regional Landscape Park // Збірник наукових праць. Фальцфейнівські читання. – Херсон: Вид. Херс. держ. ун-ту, 2003. – С. 8–9.